

**Мавзу: Қишлоқ хўжалик корхоналари
муассасалари ва ташкилотларининг ердан
фойдаланиш ҳуқуқлари субъектлари ва
объектлари**

РЕЖА:

1. Қишлоқ хўжалик корхоналари муассасалари ва ташкилотларининг ердан фойдаланиш ҳуқуқлари субъектлари ва объектлари.

2. Қишлоқ хўжалик корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг ердан фойдаланиш соҳасида ҳуқуқлари ва мажбуриятлари.

Тавсия этилаётган адабиётлар:

Асосий адабиётлар:

1. М.Х. Рустамбоев ва бошқ. Ер ҳуқуқи. – Т.: Тошкент давлат юридик институти, 2002. – 237 б.
2. А.Нигматов. Ер ҳуқуқи. – Тошкент.: “Ислом Университети”, 2001. – 191б.
3. А.Нигматов. Земельное право. – Тошкент.: “Ислом Университети”, 2001. – 189 б.
4. Mirzaabdullaeva M.R.,Muqimov A.,Xafizova Z.X.Yer huquqi. O'quv qo'llanma. -Т.:ТІМІ, 2016, – 202 б.

Қўшимча адабиётлар:

1. Земельное право: Учебник / С.А. Боголюбов, Э.А. Галиновская; Под ред. С.А. Боголюбова – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004.-400 стр.
2. Земельное право республики Узбекистан: Учебник. Под. Ред. М.Х.Рустамбева. –Т.: ТГЮИ, 2007. -214 стр.
3. Ерофеев Б.В. Земелное право: Учебник. –М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2005. -348 стр.
4. Ben McFarlane,Nicholas Hopkins. Land Law: Text, Cases, and Materials. OUP Oxford, 2012

Интернет ва Зиёнет сайтлари:

1. [http:// www. Lex.uz](http://www.Lex.uz)
2. <http:// zakon. rin. ru>

Маърузанинг технологик харитаси

Иш босқичлари	Фаолият турлари	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
1 босқич Ўқув машғулотиغا кириш 10 дақиқа	Мавзу номи, мақсади, кутилаётган натижаларни, фойдаланиш мажбуриятлари етказилади. Машғулот очик маъруза шаклида олиб борилиши маълум қилинади	Тинглайдилар ва ёзиб оладилар
2 босқич Асосий қисм 60 дақиқа	2.1.Тарқатма материал тарқатилади мавзу режаси асосий тушунчалар билан танишиб чиқиш таклиф этилади. 2.2. Маъруза слайдлар Power Point тартибида намойиш этилади, ҳар бир слайд шарҳланади (диаграммалар, жадваллар) Мавзуга жалб қилувчи саволлар берилади. 2.3.Мавзу режалари бўйича хулосалар қилинади. Керакли маълумотларни дафтарда қайд этишлари кераклиги ёдга солинади. 3. Мавзунинг ўзлаштирилганлик даражасини аниқлаш мақсадида тезкор сўров ўтказилади.	Ўқийдилар Тинглайдилар, жадвал ва диаграммаларни дафтарга ёзиб оладилар, саволлар берадилар Талабалар жавоб берадилар
3 босқич Якуний босқич 10 дақиқа	3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилади. Мавзунинг касбий фаолиятидаги аҳамияти ва ўрнига талабалар эътиборини қаратади. 3.2. Мустақил иш учун топшириқ берилади.	Тинглайдилар Топшириқни ёзиб оладилар

Маъруза машғулотини ўқитиш технологияси

Талабалар сони :90	8-Мавзу, 2 соат
Ўқув машғулотининг шакли	Маъруза-ахборот
Машғулотнинг режаси:	<p>1. Қишлоқ хўжалик корхоналари муассасалари ва ташкилотларининг ердан фойдаланиш ҳуқуқлари субъектлари ва объектлари.</p> <p>2. Қишлоқ хўжалик корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг ердан фойдаланиш соҳасида ҳуқуқлари ва мажбуриятлари.</p>
<p>Машғулотнинг мақсади: .Қишлоқ хўжалик корхоналари муассасалари ва ташкилотларининг ердан фойдаланиш ҳуқуқлари субъектлари ва объектлари.тўғрисида тасаввурни шакллантириш.</p>	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
<p>1.Қишлоқ хўжалик корхоналари муассасалари ва ташкилотларининг ердан фойдаланиш ҳуқуқлари субъектлари ва объектлари тўғрисида тушунчалар беради</p> <p>2. Қишлоқ хўжалик корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг ердан фойдаланиш соҳасида ҳуқуқлари ва мажбуриятлари.тўғрисида маълумотлар беради</p>	<p>1.Қишлоқ хўжалик корхоналари муассасалари ва ташкилотларининг ердан фойдаланиш ҳуқуқлари субъектлари ва объектлари тўғрисида тушунчаларга эга бўлади.</p> <p>2. Қишлоқ хўжалик корхоналари, муассасалари ва ташкилотларининг ердан фойдаланиш соҳасида ҳуқуқлари ва мажбуриятлари.тўғрисида маълумотларга эга бўлади.</p>
Ўқитиш услуби ва техникаси	Визуал маъруза, намойиш, ақлий ҳужум,
Ўқитиш воситалари	Доска, топшириқлар, тарқатма материаллар.
Ўқитиш шакли	Фронтал, коллектив иш,
Ўқитиш шарт- шароити	Проектор, компютер билан жиҳозланган аудитория

**Қандай шахслар
қишлоқ хўжалик
корхоналари
муассасалари ва
ташкilotларининг
ердан фойдаланиш
хуқуқларининг
субъектлари
ҳисобланади?**

**Қишлоқ хўжалик
мақсадлари учун
мўлжалланган ерларга
нисбатан маълум хуқуқ ва
мажбуриятларга эга бўлган
шахслар қишлоқ хўжалик
корхоналари муассасалари
ва ташкilotларининг ердан
фойдаланиш хуқуқларининг
субъектлари
ҳисобланадилар**

Қишлоқ хўжалик мақсадлариган
мўлжалланган ерлардан
фойдаланувчиларнинг ердан
фойдаланиш ҳуқуқи субъектлари

Юридик
шахслар

Жисмоний
шахслар

корхоналар

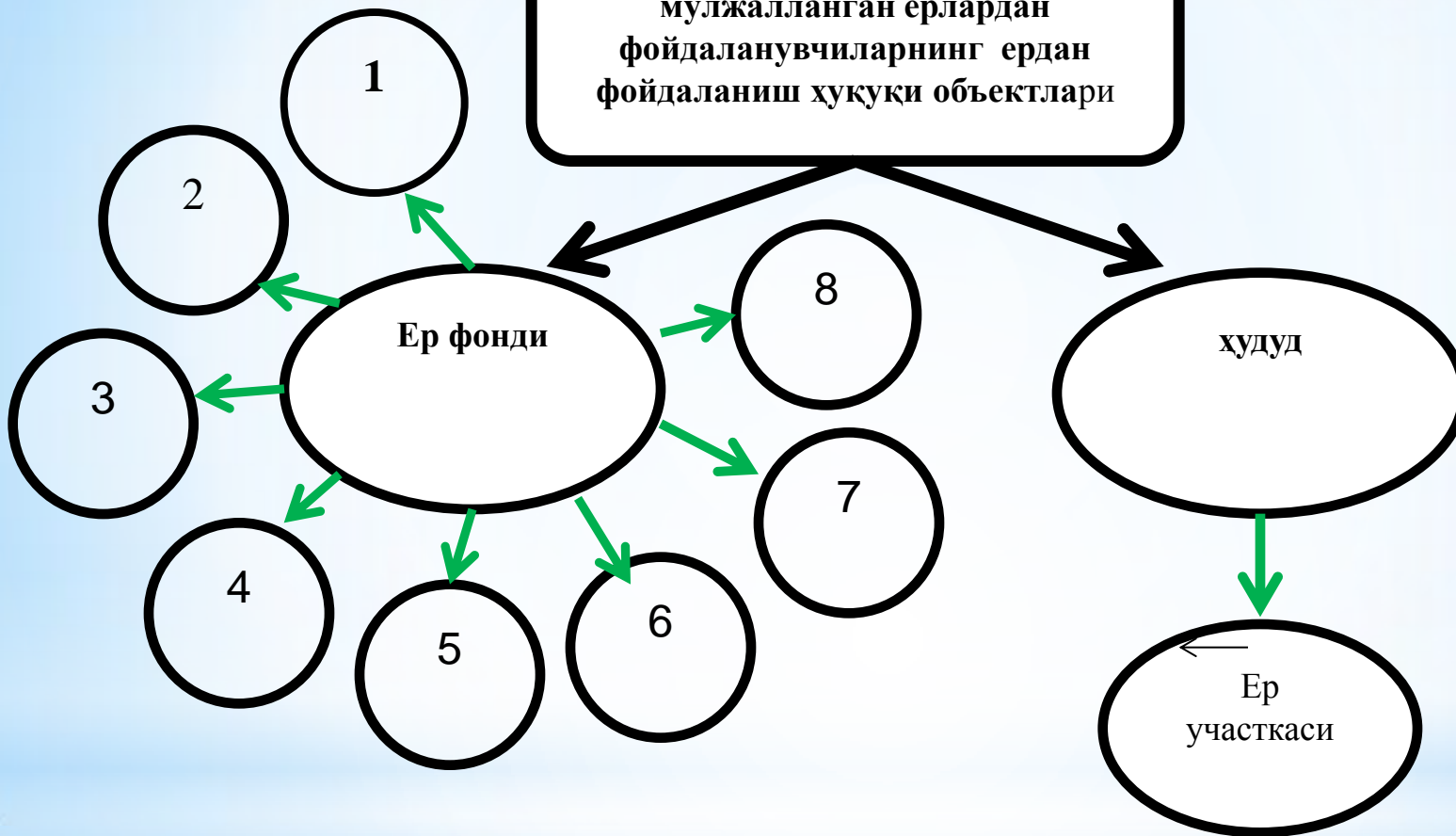
ташкилотлар

муасасалар

Ўзбекистон
Республикасининг
фуқаролари

Ўзбекистон
Республикасининг
фуқароси
бўлмаган шахслар

Қишлоқ хўжалик мақсадлариган
мўлжалланган ерлардан
фойдаланувчиларнинг ердан
фойдаланиш ҳуқуқи объектлари

Қишлоқ хўжалик мақсадларига
мўлжалланган ерлар

Сув билан
таъминланганлик
даражисига кўра

Сугориладиган
ерлар
(ЕК - ? моддаси)

Лалми ерлар

хўжалик юритиш шаклига
кўра

жамоа фонди
ерлари

Деҳқон хўжалиги
юритиш учун
белгиланган
енлар

Ер кодексининг 44-моддасига кўра «Қишлоқ хўжалигида фойдаланиш ва суғориш учун яроқли бўлган, сув ресурслари шу ерларни суғоришни таъминлай оладиган суғориш манбаи билан боғланган доимий ёки муваққат суғориш тармоғига эга бўлган ерлар суғориладиган ерлар деб юритилади». Суғориладиган ерлардан фойдаланишнинг хусусиятли томони ҳам шундаки, суғорма ерларда ер эгалари ва ердан фойдаланувчилар ҳам ердан фойдаланувчи, ҳам сувдан фойдаланувчилар бўлиб ҳисобланадилар. Чунки, суғорма ер, сувдан фойдаланиш эвазида суғориладиган ерлар тоифасини ташкил этади. Демак, ер ва сувдан фойдаланувчилар суғориладиган ерлардан фойдаланиш жараёнида ер ва сув қонунчилиги талабларига ҳам риоя қилишлари лозим бўлади.

**Суғориладиган ерларни
махсус муҳофаза
қилишдан мақсад**

биринчидан, у бошқа тоифадаги ерларга нисбатан суғориш мақсадида фойдаланилиши ҳамда ушбу мақсадда сув билан таъминланиши

иккинчидан, бошқа тоифадаги ерларга нисбатан у кўпроқ қишлоқ хўжалик тизимида фойдаланилиши

учинчидан, ушбу тоифа ерлари бошқа тоифа ерларидан фарқ қилиб, бир неча баробар кўп ҳосил олиниши.

тўртинчидан бошқа тоифадаги ерларга нисбатан бир неча баробар сувдан фойдаланилиши ҳамда ҳосилдорлик қатламига бой бўлиши

бешинчидан, суғориладиган ерларни бошқа мақсадлар учун бериш жараёнида, яъни бошқа тоифага ўтказишда алоҳида назарат этилиши.

Ер кодексининг 45-моддасига кўра кадастр баҳоланишига кўра ўртача туман бонитет баллидан 20 фоиздан кўп бўлган суғориладиган қишлоқ хўжалиги ерлари **алоҳида қимматга эга бўлган унумдор суғориладиган ерлар** жумласига киритилган.

Алоҳида қимматга эга бўлган унумдор суғориладиган ерлар махсус муҳофаза қилиниши лозим ва уларнинг суғорилмайдиган ерлар жумласига ўтказилишига йўл қўйилмайди.

Алоҳида қимматга эга бўлган унумдор суғориладиган қишлоқ хўжалик ерларини корхоналар, бинолар ва иншоотлар қурилиши учун беришга алоҳида ҳолларда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига биноан йўл қўйилади.

Алоҳида қимматга эга ерлар ўзининг қуйидаги хусусиялари билан бошқа категория ерлардан фарқ қилади :

А) чунки, ушбу тоифа ерлари бошқа ерларга нисбатан, алоҳида қимматга эга бўлганлиги ;

Б) бошқа ерларга нисбатан юқори ҳосилдорликка эришиш имконияти мавжудлиги;

В) мазкур ерлардан фойдаланиш, муҳофаза қилиш ва бошқа категорияга ўтказишдаги талаб этиладиган томонлари билан ҳам фарқланади.

**Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган
ерлардан фойдаланувчиларнинг
хуқуқла (ЕК ? -моддаси)**

ер участкасида ундан фойдаланиш мақсадига мувофиқ мустақил хўжалик юритиш

қишлоқ хўжалик экинзорлари ва кўчатзорлари ҳамда дов-дарахтларга, этиштирилган қишлоқ хўжалик махсулоти ва уни реализация қилишдан олинган даромадга бўлган мулк хуқуқи

ер участкасидаги мавжуд кенг тарқалган фойдали қазилмалар, ўрмонзорлар, сув объектларидан хўжалик эhtiёжлари учун белгиланган тартибда фойдаланиш, шунингдек ернинг бошқа фойдали хоссаларини ишга со~~лиш~~

ерларни суғориш ва уларнинг захини қочириш, агротехника ва бошқа мелиорация ишлари ўтказиш

**Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган
ерлардан фойдаланувчиларнинг
ҳуқуқла (ЕК ? -моддаси)**

қишлоқ хўжалик экинларини, дов-дарахтларни суғориш ҳамда бошқа мақсадлар учун суғориш манбаларидан лимитларга мувофиқ сув олиш

белгиланган тартибда уй-жой бинолари, ишлаб чиқариш, маданий-маиший ҳамда бошқа иморатлар ва иншоотларни барпо этиш, ер участкаларидан фойдаланиш мақсади ва лойиҳа ҳужжатларига мувофиқ уларни қайта қуриш ва бузиб ташлаш. Ердан фойдаланувчилар ва ижарачилар бу ишларни ер эгалари билан келишиб амалга оширишга ҳақли

ер участкаси олиб қўйилган тақдирда унга етказилган зарарнинг (шу жумладан бой берилган фойданинг) қопланишини ёки ер участкасидан ихтиёрий равишда воз кечилганида сарфланган харажатларнинг тўланишини талаб қилиш

ер участкасини ёки унинг бир қисмини қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда вақтинча фойдаланишга ва ички хўжалик ижарасига бериш.

**Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган
ерлардан фойдаланувчиларнинг
хуқуқла (ЕК ?-моддаси)**

Ер эгаси бўлган фуқаро ер участкасига мерос қилиб қолдириладиган умрбод эгалик қилиш хуқуқини, шу жумладан кимошди савдоси асосида олинган шундай хуқуқни деҳқон хўжалиги юритиш, якка тартибда уй-жой қуриш мақсадида кредитлар олиш учун гаровга қўйиши мумкин

**Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган
ерлардан фойдаланувчиларнинг
мажбуриятлари (ЕК ?-моддаси)**

ердан белгиланган мақсадга мувофиқ оқилона
фойдаланиш, тупроқ унумдорлигини ошириш,
ишлаб чиқаришнинг табиатни муҳофаза қилувчи
технологияларини қўллаш, ўз хўжалик фаолияти
натijasида худудда экологик вазиятнинг
ёмонлашувига йўл қўймаслик

ишлаб турган ирригация ва мелиорация
тармоқлари, муҳандислик
коммуникацияларини соз ҳолатда сақлаб
туриш

ерларни муҳофаза қилишга оид
тадбирларни амалга ошириш

ер солиғини ёки ер учун ижара ҳақини ўз
вақтда тўлаш

**Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган
ерлардан фойдаланувчиларнинг
мажбуриятлари (ЕК ?-моддаси)**

**бошқа ер эгалари, ердан фойдаланувчилар,
ер участкалари ижарачилари ва
мулкдорларининг ҳуқуқларини бузмаслик**

**фойдали қазилма қонларини ишлатиш, қурилиш ва
бошқа ишларни амалга ошириш учун берилган қишлоқ
хўжалик ерлари ва ўрмонзорларни уларга эҳтиёж
қолмаганидан кейин ўз ҳисобидан қишлоқ хўжалиги,
ўрмон хўжалиги ёки балиқ хўжалигида фойдаланиш
учун яроқли ҳолатга, мазкур ишлар бошқа ерларда
амалга оширилган ҳолларда эса, белгиланган мақсадда
фойдаланиш учун яроқли ҳолатга келтириш**

**махаллий давлат ҳокимияти органларига ердан
фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида
белгиланган маълумотларни ўз вақтда тақдим
этиш**

**бошқа ер эгаларига, ердан фойдаланувчиларга,
ер участкаларининг ижарачиларига ва
мулкдорларига етказилган зарарни белгиланган
тартибда қоплаш**

**Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган
ерлардан фойдаланувчиларнинг
ҳуқуқла (ЕК ?-моддаси)**

**фойдали қазилма конларини ишлатиш
чоғида, шунингдек бошқа ишларни
амалга ошириш пайтида ўзларига
эгаллик қилишга ва фойдаланишга
ҳамда мулк этиб берилган (реализация
қилинган) ер участкалари ҳудудидан
ташқаридаги қишлоқ хўжалик
экинзорлари, ўрмонзорлар ва бошқа
ерларга салбий таъсир кўрсатишнинг
олдини олиш ёки уни мумкин қадар
чеклаш чора-тадбирларини амалга
ошириш**

Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлардан фойдаланувчиларнинг мажбуриятлари

Ер кодекси қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлардан фойдаланиш соҳасида ер эгалари, ердан фойдаланувчилар ва ижарачиларнинг **мажбуриятлари**ни алоҳида (ЕК 48-модда) кўрсатиб ўтади. Унга кўра қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлардан фойдаланувчи ер эгалари, ердан фойдаланувчилар ва ижарачилар:

1) бизнес-режаларда тупроқ унумдорлигини ошириш ва ерлардан оқилона фойдаланиш юзасидан аниқ тадбирларни назарда тутишлари;

2) зона шароити ва хўжаликнинг ихтисослашувига мувофиқ илмий асосланган алмашлаб экишни, деҳқончиликнинг энг самарали ва иқтисодий жihatдан оқилона тизимларини жорий этишлари;

3) хайдаладиган ерлар асралиши ва кенгайтирилишини таъминлашлари;

4) мелиоратив жihatдан нобоп суғориладиган ерларни комплекс реконструкция қилишлари, пичанзор ва яйловларга сув чиқаришлари ҳамда уларнинг ҳолатини яхшилашлари;

5) хўжаликнинг бутун ички суғориш ва қоллектор-дренаж тармоғини ҳамда ундаги иншоотларни техникавий жихатдан соз ҳолатда сақлашлари;

6) қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини суғориладиган ерларнинг шўр босиши ва захланишига, ерларнинг ва сув манбаларининг ифлосланиши ва зарарланишига йўл қўймайдиган усуллар билан амалга оширишлари;

7) қишлоқ хўжалик экинлари ва дов-дарахтларни парвариш қилишнинг сув тежаладиган технологияларини, суғоришнинг илғор усулларини жорий этишлари;

8) қонун ҳужжатларига биноан ерларни муҳофаза қилиш чора-тадбирларини кўришлари шарт.

Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлардан фойдаланувчиларнинг мажбуриятлари

7) фойдали қазилма конларини ишлатиш чоғида, шунингдек бошқа ишларни амалга ошириш пайтида ўзларига эгалик қилишга ва фойдаланишга ҳамда мулк этиб берилган (реализация қилинган) ер участкалари ҳудудидан ташқаридаги қишлоқ хўжалик экинзорлари, ўрмонзорлар ва бошқа ерларга салбий таъсир кўрсатишнинг олдини олиш ёки уни мумкин қадар чеклаш чора-тадбирларини амалга ошириш;

8) маҳаллий давлат ҳокимияти органларига ердан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида белгиланган маълумотларни ўз вақтда тақдим этиш;

9) бошқа ер эгаларига, ердан фойдаланувчиларга, ер участкаларининг ижарачиларига ва мулкдорларига етказилган зарарни белгиланган тартибда қоплаш.